

Analiza konkurentnosti Bosne i Hercegovine u kontekstu pristupnih procesa EU

Decembar 2011.

Izradu studije je podržao National Endowment for Democracy (NED)

Sadržaj:

Sažetak:	4
Uvod.....	5
1. Ekonomski trendovi u BiH	6
1.1. Kretanje osnovnih ekonomskih indikatora u BiH.....	6
1.2. Rast izvoza iz BiH	7
1.3. Razvoj Bosne i Hercegovine.....	9
2. Konkurentna pozicija BiH	12
2.1. Konkurentna pozicija BiH prema međunarodnim rangiranjima i izvještajima	12
2.2. Analiza konkurentne pozicije Bosne i Hercegovine.....	13
3. Reformske procesi koji mogu uticati na konkurentnu poziciju BiH	15
3.1. Pristupanje Bosne i Hercegovine Evropskoj Uniji	15
3.2. Institucionalna izgradnja i jačanje javne uprave u BiH	17
3.3. Ostali reformske procesi	18
4. Zaključci i preporuke	19
Reference i izvori podataka.....	22
Prilozi	24

Skraćenice i akronimi

BiH	Bosna i Hercegovina
EU	Evropska Unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
DEP	Direkcija za ekonomsko planiranje BiH
CBBH	Centralna Banka Bosne i Hercegovine
BDP	Bruto Društveni Proizvod
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj/ Organization for Economic Cooperation and Development
IRI	Investment Reform Index
WEF	Svjetski ekonomski forum/ World Economic Forum
WB	Svjetska Banka/ World Bank
UNCTAD	Konferencija za trgovinu i razvoj Ujedinjenih nacija/ United Nations Conference on Trade and development
FDI	Direktna strana ulaganja/ Foreign Direct Investment
SSP/SAA	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju/ Stabilization and Association Agreement
SME	Mala i srednja preduzeća/ Small and Medium Enterprise/Entity
USAID	Američka agencija za međunarodni razvoj/ United States Agency for International Development
CEFTA	Sporazum o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi/ Central European Free Trade Agreement

Tabele:

Tabela 1 - Vanjska trgovina BiH 2005–2010. godina

Tabela 2 – Vanjskotrgovinska razmjena BiH sa glavnim trgovinskim partnerima, 2010. godina

Sažetak

Ekonomija BiH je u periodu do 2009. godine zabilježila oporavak i značajne stope rasta, koji je usporen efektima svjetske ekonomske krize u posljednje dvije godine. Izvoz roba iz BiH raste, što dovodi do smanjenja vanjskotrgovinskog deficita, ali je on još uvijek u visini od 30% Bruto Društvenog Proizvoda (BDP), a pokrivenost uvoza izvozom je dosegla 52%. U strukturi izvoza iz BiH dominiraju bazni metali i njihovi proizvodi (22.7% ukupnog izvoza), dijelovi za auto industriju (9.8%), namještaj (9.6%), hemijski proizvodi (6.9%), te električna energija i mineralna goriva.

Smanjenje trgovinskog deficita i rast BiH izvoza je jedna od temeljnih odrednica ekonomske i vanjske politike BiH, te ovom pitanju vlade na svim nivoima daju nominalno visok rang prioriteta. Međutim, konkretne mjere na provođenju politika i aktivnosti nisu usklađene sa ovim strateškim ciljem, a ukupna javna sredstva izdvojena za ovu svrhu ne pokazuju da je ovom cilju dodijeljen toliko visok rang prioriteta.

BiH se u međunarodnim rangiranjima i izvještajima o konkurentnosti Svjetskog ekonomskog foruma (WEF) i Svjetske banke (WB) nalazi na začelju svih lista. Prema Izvještaju o globalnoj konkurentnosti WEF, BiH je među 139 rangiranih ekonomija je na 100. mjestu po opštoj konkurentnosti, a prema rangiranju WB, BiH je na 125. mjestu od 183 rangirane ekonomije po lakoći obavljanja poslovne aktivnosti.

Loša konkurentna pozicija BiH je posljedica neefikasnosti javne vlasti, zastoja u provođenju reformskih procesa i sporog ekonomskog prilagođavanja. BiH nije privlačna destinacija ni za strane investitore. Nefunkcionisanje postojećih i spora uspostava novih i planiranih institucija otežava i/ili onemogućava rast BiH izvoza. Osim prepreka prouzrokovanih neefikasnošću javnog sektora, BiH preduzeća imaju lošu konkurentnu poziciju zbog slabog pristupa novim tehnologijama i nedostatka kadrova za određene specijalističke oblasti.

Da bi se ovi problemi otklonili i BiH poboljšala svoju konkurentnu poziciju, neophodno je što prije „odblokirati“ proces integracije BiH u EU i ubrzati provođenje obaveza koje je BiH preuzela potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Usvajanje zakona o državnoj pomoći, te državna pomoć izvozno konkurentnim preduzećima koja se provodi na efikasan i transparentan način, omogućiće dalji napredak BiH ekonomije.

Stvaranjem uslova za privlačenje stranih investicija BiH će biti u mogućnosti da premosti jaz transferom novih tehnologija. Vlasti BiH svoj doprinos mogu dati i povećavanjem ulaganja u obrazovanje, istraživanje i razvoj.

Uvod

Centar za politike i upravljanje (CPU) je nezavisno i neprofitno udruženje osnovano 2009. godine s ciljem da podržava i zagovara održive razvojne procese u Bosni i Hercegovini (BiH). CPU kreira i promovira ekonomske politike, politike evropskih integracija, politike socijalnog razvoja, te podstiče procese reforme javne uprave.

U 2011. godini akcenat istraživanja CPU je na razvojnim politikama i politikama integracije BiH u Evropsku Uniju i globalne ekonomske tokove. U sklopu ovih politika, CPU je proveo analizu međunarodne konkurentne pozicije BiH i analizirao mogući uticaj reformskih procesa na konkurentnost BiH.

Analiza obuhvata prikaz ekonomskih trendova u BiH, koji je dat u dijelu 1. Dio 2 dokumenta analizira konkurentnu poziciju BiH i razloge za takvu poziciju BiH u međunarodnim tokovima. U dijelu 3 dokumenta su obuhvaćeni reformski i integracioni procesi koji mogu uticati na konkurentnu poziciju BiH. Dio 4 daje zaključke analize i preporuke za dalje djelovanje u oblasti politika.

1. Ekonomski trendovi u BiH

Dio 1 dokumenta daje prikaz ekonomskih trendova u BiH. Analizirano je kretanje osnovnih ekonomskih indikatora, kao što su Bruto Društveni Proizvod (BDP), budžet, platni bilans i servisiranje vanjskog duga – odjeljak 1.1. Posebno je analiziran rast izvoza iz BiH – odjeljak 1.2., te razvoj Bosne i Hercegovine – odjeljak 1.3.

1.1. Kretanje osnovnih ekonomskih indikatora u BiH

Ekonomija Bosne i Hercegovine bilježi oporavak i rast u posljednjih 5 godina¹, ali BiH još uvijek nije dostigla nivo BDP iz 1991, pa se podaci o rastu (na jako nisku osnovicu) trebaju uzimati sa rezervom. U periodu od 2004. do 2008. godine BH ekonomija je rasla po realnim stopama od 6.5% do procjenjenih 10% (u 2007. godini). U 2009. godini je došlo da pada rasta usljed posljedice ekonomske krize, ali je BiH u 2010. godini ponovo zabilježila rast, istina po nešto nižoj stopi (2.3%)².

Nezaposlenost, jedan od najvećih društvenih problema BiH, raste djelomično kao posljedica svjetske ekonomske krize. Kod tumačenja zvaničnih podataka (registrovana zaposlenost i nezaposlenost) treba uzeti u obzir i činjenicu da postoji veliki broj lica koja su registrovana kao nezaposlene osobe zbog ostvarivanja prava, a zapravo rade u neformalnoj ekonomiji, ali je indikativno da nezaposlenost raste a zaposlenost opada. Broj registrovanih nezaposlenih osoba u BiH u 2011. godini je dosegao 520 hiljada osoba. I pored ove činjenice, neto plata konstantno raste, pa je u 2011. godini prosječna neto plata premašila 820 KM (420 Eura), što BiH uvrštava u zemlje sa srednjim cijenama radne snage. Poređenja radi, prosječna plata u zemljama - novim članicama Evropske Unije, kao što su Bugarska i Rumunija je 220 (Bugarska) i 340 Eura (Rumunija)³.

BiH valuta je vezana za Euro po fiksnom kursu, pa je u BiH inflacija relativno niska, te se kreće u rasponu od 1-3%. I pored toga, BiH je zabilježila znatan rast cijena (mjereno indeksom potrošačkih cijena CPI), koji je u 2008. godini dosegao 7.4%.

Učešće javnih prihoda i rashoda u BDP ostaje visoko sa tendencijom povećanja, te je BiH u 2009. i 2010. godini ostvarila deficit od 1.1% i 2.6%. Pretpostavlja se da će potpisivanje novog aranžmana sa MMF-om, koje se očekuje do kraja 2011. godine, donijeti sa sobom niz uslova koji se tiču smanjenja javne potrošnje i deficita.

---

¹ Posljednji dostupni podaci o nacionalnim računima u decembru 2011. godine su za 2010. godinu. Radi se još uvijek o nezvaničnim podacima.

² Podaci o osnovnim ekonomskim indikatorima BiH su prikazani u Prilogu 1.

³ Izvor: Eurostat, 2011

Iznos novca u širem smislu (M2) se konstantno povećava, te je u 2010. godini dosegao 48.7% BDP-a, ali ga ne prati kreditiranje privatnog sektora, koje se u periodu od 6 godina povećalo sa 19.4% na 24.4% u 2008, ali je u posljednje dvije godine došlo do kontrakcije na 23% (2009.) i 22.4% BDP-a (2010.).

BiH još uvijek troši relativno mala sredstva za servisiranje vanjskog duga (3.3% BDP u 2010. godini), ali se u narednim godinama može očekivati povećano izdvajanje zbog dospelja kredita koji su uzimani u poslijeratnom periodu, te će se ovo opterećenje sigurno odraziti nepovoljno na BiH ekonomiju.

1.2. Rast izvoza iz BiH

U 2010. godini je ukupna robna razmjena BiH sa inostranstvom iznosila 20.7 milijardi KM, što je povećanje od 15.8% u odnosu na 2009. godinu. Ostvaren je izvoz u vrijednosti od 7 milijardi KM, što je povećanje izvoza od 28.3% u odnosu na 2009. godinu. Ostvaren je uvoz u vrijednosti od 13.6 milijardi KM, što je povećanje uvoza za 10.2% u odnosu na 2009. godinu⁴.

Tabela 1 – Vanjska trgovina BiH 2005–2010. godina

U hiljadama KM	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Izvoz roba	3.783.280	5.164.339	5.936.895	6.711.690	5.530.377	7.095.505
Promjena izvoza	25,57%	36,50%	14,96%	13,05%	-17,60%	28,30%
Uvoz roba	11.178.545	11.389.183	13.898.709	16.286.056	12.348.466	13.616.204
Promjena uvoza	18,63%	1,88%	22,03%	17,18%	-24,18%	10,27%
Trgovinski bilans (Izvoz – Uvoz)	-7.395.265	-6.224.844	-7.961.814	-9.574.366	-6.818.089	-6.520.699
Promjena trgovinskog bilansa	15,37%	-15,83%	27,90%	20,25%	-28,79%	-4,36%
Ukupna trgovina (Izvoz + Uvoz)	14.961.825	16.553.522	19.835.604	22.997.746	17.878.843	20.711.709
Promjena ukupne trgovine	20,31%	10,64%	19,83%	15,94%	-22,26%	15,84%
Procentualno učešće ukupne trgovine u BDP-u	95%	94%	95%	95%	95%	95%
Pokrivenost uvoza izvozom	33,84%	45,34%	42,72%	41,21%	44,79%	52,11%

Izvori: Agencija za statistiku BiH, Direkcija za ekonomsko planiranje, 2011

Analiza izvoznih i uvoznih trendova u periodu 2005. – 2010. godina pokazuje da izvoz roba konstantno raste, i to po znatno većim stopama od uvoza, što dovodi do smanjenja trgovinskog deficita BiH sa inostranstvom. Procijenjeni spoljotrgovinski deficit BiH sa inostranstvom u 2010. godini je 6.5 milijardi KM, što predstavlja oko 30% BDP-a BiH, a pokrivenost uvoza izvozom je dostigla 52%.

⁴ Izvor: BiH Ekonomski trendovi – godišnji izvještaj, Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, 2011

Međutim, podatke o rastu izvoza i poboljšanju trgovinskog bilansa treba tumačiti uzimajući u obzir više činjenica. Prema strukturi proizvoda, 34% spoljnotrgovinske razmjene BiH čine poluproizvodi i proizvodi sa niskom dodatnom vrijednošću, netrajni proizvodi za široku potrošnju imaju učešće od 24%, dok kapitalni proizvodi čine 15%, a energija 18% od ukupne robne razmjene u 2010. godini⁵. Kategorije proizvoda u kojima BiH ostvaruje suficit su: drvo i proizvodi od drveta, odjeća i obuća, te razni proizvodi u koje spada i namještaj. BiH ostvaruje suficit i u trgovini električnom energijom, ali kako se uvozi dosta nafte i naftnih derivata, a ovi proizvodi spadaju u kategoriju mineralnih proizvoda, ukupan rezultat je negativan⁶.

U strukturi izvoza iz BiH dominiraju bazni metali i njihovi proizvodi (22.7% ukupnog izvoza). Najveći dio ove kategorije otpada na aluminij i čelik, koji je rastao u ukupnoj vrijednosti zbog rasta cijene ovih dobara na svjetskom tržištu. Ovaj izvozni proizvod se u velikoj mjeri zasniva na uvozu sirovine i na korištenju domaće električne energije pod „posebnim uslovima“, te se ostvaruje relativno skromna ukupna dodana vrijednost (*value added*).

Drugi značajan izvozni proizvod su dijelovi za auto industriju, koji po statističkim klasifikacijama spadaju u kategoriju „mašine i aparati“ (9.8% ukupnog izvoza). BiH je značajan izvor dijelova za auto industrije u EU, koje su u posljednje dvije godine doživjele oporavak, te je ovo izvozna grana u stalnom rastu, sa relativno visokom dodanom vrijednosti.

Treća izvozna grupa je namještaj (9.6% ukupnog izvoza). Ovo je grana u ekspanziji, čiji je rast izvoza (2010. u odnosu na 2009. godinu) 26%. Najveći dio se izvozi na tržište EU (Njemačka i Italija). Sljedeća značajna izvozna kategorija su hemijski proizvodi sa 6.9% učešća u ukupnom izvozu. Značajna kategorija izvoza je i električna energija i mineralna goriva.

Tabela 2 - Vanjskotrg. razmjena BiH sa glavnim trgovinskim partnerima, 2010. godina

Zemlja	Uvoz	Učešće u ukupnom uvozu	Izvoz	Učešće u ukupnom izvozu	Trgovinski deficit	Učešće u trgovinskom deficitu	Promjena trgovinskog deficita 2010/2009
Hrvatska	2.058.946	15,1%	1.070.626	15,1%	-988.320	15,2%	8,7%
Njemačka	1.425.001	10,5%	1.085.936	15,3%	-339.065	5,2%	-41,7%
Srbija	1.429.477	10,5%	894.775	12,6%	-534.702	8,2%	-1,2%
Italija	1.210.391	8,9%	862.022	12,1%	-348.369	5,3%	-35,4%
Slovenija	808.852	5,9%	611.744	8,6%	-197.108	3,0%	-33,3%

Izvori: Agencija za statistiku BiH, Direkcija za ekonomsko planiranje 2011

⁵ Izvor: BiH Ekonomski trendovi – godišnji izvještaj, Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, 2011

⁶ Izvor: BiH Ekonomski trendovi – godišnji izvještaj, Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, 2011

Glavni trgovinski partneri BiH su zemlje iz okruženja, iako BiH sa većinom ovih zemalja ima negativan trgovinski bilans⁷. Dodatni izazov predstavlja činjenica da BiH sa ovim partnerima ostvaruje razmjenu u kojoj uglavnom uvozi proizvode visoke faze obrade (i dodane vrijednosti), a izvozi proizvode niskog stepena obrade.

1.3. Razvoj Bosne i Hercegovine

U periodu od posljednjih 7 godina, razvoj Bosne i Hercegovine se vodi u koordinaciji državne i entitetskih vlada, a za koordinaciju strateškog planiranja i monitoringa provođenja politika i ostvarivanja ciljeva zadužena je Direkcija za ekonomsko planiranje BiH. Strateški razvojni dokumenti u periodu 2004–2009. godina⁸, kao i važeća razvojna platforma⁹, osnovni razvojni akcenat daju rastu konkurentnosti BiH ekonomije i promociji (i rastu) izvoza iz BiH. Povećanje konkurentnosti ekonomije se u prvobitnom razvojnom dokumentu navodi i kao jedan od strateških ciljeva.

Smanjenje trgovinskog deficita i rast BiH izvoza je jedna od temeljnih odrednica ekonomske i vanjske politike BiH¹⁰. Jedan od osnovnih zadataka koji se postavlja pred mrežu diplomatsko-konzularnih predstavništava BiH je promocija BiH izvoza i povezivanje ekonomskih subjekata iz BiH sa poslovnim partnerima iz inostranstva. Veliki akcenat ovim pitanjima daju i entitetske vlade¹¹, koje su u svojim planovima rada predvidjele i mjere i poticaje za promociju izvoza i podršku privrednim subjektima koje se bave izvozom.

Iako se povećanje konkurentnosti i promocija izvoza navodi kao jedan od osnovnih strateških odrednica i ciljeva, konkretne mjere na provođenju politika i aktivnosti nisu usklađene sa strateškim ciljem, a ukupni budžeti izdvojeni za ovu svrhu ne pokazuju da je ovom cilju dodijeljen toliko visok rang prioriteta.

U analizi prepreka za dalji rast izvoza Vanjskotrgovinske komore¹², kao ključna područja u kojoj nedostaje podrška javnog sektora izvozu identifikovana su:

- Institucije za kreiranje i implementaciju razvojnih, industrijskih i trgovinskih politika;

---

⁷ Analiza vanjskotrgovinske razmjene Bosne i Hercegovine za 2010. godinu, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, 2010

⁸ Revidirana srednjeročna razvojna strategija BiH 2004-2009 sa akcionim planom, Vijeće Ministara BiH, 2006

⁹ Razvojna strategija BiH 2010-2015, Vijeće Ministara BiH, 2010

¹⁰ Strateški pravci razvoja vanjske trgovine i podrške izvozu, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, 2005

¹¹ Vidjeti npr. Strategija razvoja trgovine RS do 2015. godine, Ministarstvo trgovine i turizma RS, 2010; Strategija promocije izvoza 2010-2012, Ministarstvo trgovine i turizma RS, 2010

¹² Analiza vanjske trgovine i prijedlog mjera za smanjenje vanjskotrgovinskog deficita Bosne i Hercegovine, Vanjskotrgovinska komora BiH, 2007

- Institucije za promociju aktivnosti na podizanju konkurentnosti (Konkurentsko vijeće BiH);
- Institucije za standardizaciju, certificiranje i provođenje propisa i međunarodnih obaveza iz domena zaštite potrošača, okoline, sanitarnih i fitosanitarnih mjera;
- Nerazvijenost institucija iz oblasti finansiranja i podrške izvozu;
- Nerazvijenost institucija za promociju izvoznih mogućnosti i izvoznih kompanija BiH;
- Nerazvijenost institucija za osiguranje informacija o izvoznim tržištima, konkurentskim uslovima na tržištu i perspektivama razvoja izvoznih tržišta;
- Nerazvijenost i niska operativna sposobnost mreže za promociju BiH privrede u inostranstvu (ekonomska diplomatija);
- Nerazvijenost mreže eksportnih posrednika za posredovanje u izvozu roba BiH proizvođača, posebno za izvoz (trgovačke izvozne kompanije, kompanije za upravljanje izvozom, agenti i sl.);
- Nepostojanje institucija za podršku mikro, malim i srednjim kompanijama u njihovom razvoju i internacionaliziranju (Agencija za SME);
- Nepostojanje institucija za dizajn i marketing u funkciji izvoza BiH;
- Nepostojanje javnih sredstava za istraživačke studije o konkurentnosti, industrijskim i trgovinskim strategijama, mogućnostima pojedinih tržišta za izvoz iz BiH, finansiranje časopisa za izvoz iz BiH;
- Nepostojanje alternativnih izvora snadbjevanja energentima;
- Visoke kamatne stope (iznad 10%);
- Loš Zakon o stranim ulaganjima;
- Degradirana i loša infrastruktura saobraćaja.

Za dio identifikovanih prepreka, kao što su nerazvijenost infrastrukture, ili nedostatak ulaganja u istraživanje i razvoj, moguće je pronaći objašnjenje (ili opravdanje) u ograničenosti ekonomskih resursa sa kojima raspolaže BiH¹³.

Dio prepreka koje su identifikovane u 2007. godini, te su prepoznate kao prioriteta rada vlasti u proteklim godinama, u najvećoj mjeri važe i u sadašnjem trenutku (decembar 2011. godine). Iako su napravljeni pomoci u uspostavi dijela institucija (kao što su Institut za standardizaciju BiH, Izvozno vijeće BiH, Agencija za sigurnost hrane BiH, Kancelarija za veterinarstvo BiH itd), ove institucije su se suočavale sa političkim blokadama i opstrukcijama u svom radu, te su često bile onemogućene da naprave značajnije pomake u oblastima za koje su nadležne.

U dijelu promocije izvoza BiH postojala je značajna podrška međunarodne zajednice kroz projekte tehničke pomoći (npr. uspostava agenture za izvoz drvnih proizvoda iz BiH koju je finansirao USAID, projekti podrške izvoznom vijeću koje je finansirala EU itd), ali su značajniji rezultati ovih inicijativa

¹³ Naravno, upitna je i raspodjela i prioritizacija potrošnje javnih sredstava, jer BiH troši enormno visoke količine javnih sredstava na izdvajanja za socijalni sektor (oko 13% BDP), kao što su npr. boračke populacije, dok se na ulaganja u nauku, istraživanje i razvoj izdvaja manje od 1% BDP-a.

izostali zbog opstrukcija i blokada, a u nekim slučajevima i nedostatka interesa privatnog sektora.

Projekat klsterskog povezivanja izvozno orijentisanih grana (koji je također finansirao USAID) je također izgubio na intezitetu nakon završetka tehničke (i finansijske) pomoći donatora. U nekim slučajevima, BiH se za dalji razvoj i rast grana suočava i sa nedostatkom ljudskih resursa, a u nekim oblastima, kao što su tehničke i inženjerske, veliki izvozni potencijal će se morati razvijati uvozom specijalista iz inostranstva zbog nedostatka domaćih kadrova¹⁴.

---

¹⁴ Vidjeti npr. izvještaj Svjetske banke "BiH Surprising Export Performance – Will It Last?" (World Bank, 2010)

2. Konkurentna pozicija BiH

Dio 2 dokumenta analizira konkurentnu poziciju BiH prema međunarodnim rangiranjima i izvještajima, kao što su rangiranja Svjetskog Ekonomskog Foruma, Svjetske Banke i OECD – odjeljak 2.1, te analizira razloge za takvu poziciju BiH u međunarodnim tokovima (odjeljak 2.2).

2.1. Konkurentna pozicija BiH prema međunarodnim rangiranjima i izvještajima

Pozicija BiH u relevantnim rangiranjima i izvještajima o konkurentnosti, kao što su izvještaji Svjetskog ekonomskog foruma (WEF) ili Svjetske banke (WB), je loša – BiH se nalazi na začelju svih lista. Prema Izvještaju o globalnoj konkurentnosti WEF¹⁵, BiH je među 139 rangiranih ekonomija je na 100. mjestu po opštoj konkurentnosti. BiH se nalazi iza Gambije, koja je na 99. mjestu i Kambodže na 97.

Najkonkurentnije svjetske ekonomije su Švicarska, Singapur i Švedska, koje se tradicionalno uvijek nalaze na čelu liste. Od zemalja iz okruženja, najkonkurentnija je Slovenija, koja je na 57. mjestu, zatim Crna Gora, koja je na 60. mjestu, te Hrvatska, koja je rangirana kao 76. Srbija se nalazi na 95. Mjestu, a Makedonija na 79. Albanija je rangirana kao 78., te je poboljšala konkurentnu poziciju sa 88. mjesta u prethodnom izvještaju¹⁶. Interesantno je da je većina zemalja u okruženju pogoršala konkurentnu poziciju¹⁷, dok je BiH neznatno popravila, ali se BiH na listi i dalje nalazi iza svih zemalja u okruženju.

Ključni kriteriji za ocjenu konkurentne pozicije prema rangiranju WEF su izgrađenost institucija i infrastrukture, makroekonomski indikatori, obrazovanje, funkcionisanje tržišta, stepen tehnološkog razvoja, veličina, razvijenost poslovnog sektora i stepen inovacija. Kao najveća ograničenja većoj konkurentnosti BiH navedeni su faktori slabog pristupa kapitalu, visokih poreza, neefikasne javne vlasti, korupcija i složena poreska legislativa. BiH je u ovim oblastima napravila male ili nikakve pomake u posljednjih nekoliko godina, dok se druge ekonomije značajno razvijaju i prave iskorake u ključnim konkurentnim oblastima.

Prema međunarodnim poređenjima Svjetske banke¹⁸, BiH je rangirana kao 125. od 183 poređene ekonomije. Svjetska banka rangira ekonomije prema stepenu prilagođavanja poslovnog okruženja ulagačima, i ispituje regulativu za poretanje poslovnog poduhvata, dobijanje građevinskih dozvola, dobijanje

---

¹⁵ Global Competitiveness Report 2011-2012, World Economic Forum, 2011

¹⁶ Global Competitiveness Report 2009-2010, World Economic Forum, 2010

¹⁷ Treba imati na umu da izvještaj za 2009-2010 obuhvata 133, dok izvještaj za 2010-2011 obuhvata 139. ekonomija, tako da direktna poređenja nisu moguća.

¹⁸ Doing Business 2012 – Bosnia and Herzegovina – Comparing Regulations in 183 Economies, World Bank, 2011

priključaka za struju, registracije vlasništva, dobijanje kredita, stepena zaštite investitora, plaćanja poreza, olakšani vanjske trgovine, stepenu provedbe ugovora i solventnosti. Analiza pojedinačnih kriterija pokazuje da je BiH najgore rangirana po mogućnosti dobijanja građevinske dozvole (163. od 183 rangirane ekonomije) i pokretanju poslovnog poduhvata (162. od 183 rangirane ekonomije), a najbolji pojedinačni rang ima po mogućnosti dobijanja kredita (na 67. mjestu) i solventnosti (na 80. mjestu od 183 rangirane ekonomije). Loš rang BiH prouzrokovan je prije svega neefikasnošću vlasti u registraciji preduzeća, vlasništva i dobijanja potrebnih licenci, te stepena provedbe ugovora (efikasnost rada sudova).

U globalnom pregledu trgovinskih tokova¹⁹, BiH je rangirana kao 80. od 125 poređenih ekonomija, te je poboljšala svoj rang sa 102. mjesta u prethodnom pregledu²⁰. Međunarodna komparacija provođenja reformi koju provodi Organizacija za ekonomski razvoj i saradnju (OECD), pokazuje da BiH u posljednjih pet godina nije ostvarila pomake ni na jednom polju osim provođenja poreskih reformi i reforme procesa registracije preduzeća²¹. OECD pregled reformi u oblasti ljudskog kapitala²² pokazuje da BiH u odnosu na posljednji pregled koji je napravljen 2006. godine nije ostvarila pomake u provođenju reformi u oblasti ljudskog kapitala. Napredak BiH u primjeni Evropske povelje o malim i srednjim preduzećima²³ u zadnjem pregledu je takođe ocjenjen kao vrlo mali.

2.2. Analiza konkurentske pozicije Bosne i Hercegovine

Sve međunarodne ocjene i pregledi pokazuju da je BiH u lošoj konkurentskoj poziciji. Ključni razlozi koji postavljaju BiH na takvo mjesto su neefikasnost javne vlasti i zastoj u provođenju reformi. Prema ocjeni investicione klime zemalja koju provodi Svjetska Banka, neefikasna javna vlast, neefikasan regulatorni režim, loša struktura ekonomije i neefikasno funkcionisanje tržišne ekonomije su osnovne karakteristike koje stvaraju lošu klimu za investitore u BiH²⁴.

Prema podacima Konferencije za trgovinu i razvoj Ujedinjenih nacija (UNCTAD), BiH je na posljednjem mjestu u regionu po privlačenju direktnih stranih ulaganja (FDI), te je u 2010. privukla tri puta manje investicija od Makedonije, a 15 puta manje od Srbije²⁵.

---

¹⁹ Global Enabling Trade Report, World Economic Forum, 2010

²⁰ Global Enabling Trade Report, World Economic Forum, 2009

²¹ „Investment Reform Index 2010“, OECD, 2010

²² „Investment Reform Index 2009 – Dimension Human Capital Development“, OECD, 2009

²³ EU SME Charter Report on BiH, 2008

²⁴ BiH Investment Climate Assessment, World Bank, 2010

²⁵ UNCTAD World Investment Report 2011, UNCTAD, 2011

Osim loše međunarodne konkurentnosti BiH po pitanju privlačenja stranih investitora, BH ekonomija i preduzeća iz BiH imaju značajna ograničenja po pitanju konkurentnosti na međunarodnim tržištima.

Izvozne grane i proizvodi BiH zasnivaju se na proizvodima sa niskom dodanom vrijednosti (*value added*), te na inputima, kao što je npr. električna energija, koji su dijelom ili u potpunosti subvencionirani. Dok je u periodu prije 1991. izvoz BiH počivao u značajnoj mjeri na gotovim proizvodima ili proizvodima u finalnoj bazi obrade, danas je ta slika obrnuta.

Velika preduzeća iz BiH, koja su nekad izvozila robe i usluge u iznosima koji su ih činili globalnim konkurentima, danas dobijaju ugovore relativno malih vrijednosti najčešće preko posrednika, ili su angažovani kao podugovarači.

Ona preduzeća koja su aktivni izvoznici sa velikim izvoznim potencijalom se suočavaju sa značajnim zaprekama po pitanju certificiranja, standardizacije i prateće dokumentacije za izvozne poslove. Kao ilustracija može poslužiti činjenica da izvoznici BiH namještaja dostavljaju nalaze ispitivanja kvalitete namještaja i materijala iz susjedne Hrvatske, jer u BiH ne postoji adekvatan institut. Ovo značajno poskupljuje finalni proizvod. Slična situacija je i sa proizvodima animalnog porijekla, jer BiH nema međunarodno priznatu laboratoriju čiji su nalazi međunarodno prihvaćeni. Rješenja koja trenutno omogućavaju izvoz su *ad hoc* ili „vansistemskog“ tipa.

Značajno ograničenje konkurentne pozicije je prouzrokovano i nedostatkom kadrova odgovarajućih kvalifikacija, te nedostatkom pristupa novim tehnologijama²⁶. Ukoliko želi nastaviti tendenciju rasta izvoza i jačanje svoje konkurentne pozicije, BiH će morati adekvatno riješiti sva navedena pitanja. Jedno od mogućih rješenja tehnološkog jaza je i privlačenje direktnih stranih ulaganja, a nedostatak odgovarajućih kvalifikovanih profila se u kratkom roku može riješiti uvozom kadrova, dok se u srednjem i dugom roku može očekivati prilagođavanje obrazovnog sistema potrebama razvoja BiH.

---

²⁶ BiH Surprising Export Performance – Will It Last?, World Bank, 2010

3. Reformski procesi koji mogu uticati na konkurentsku poziciju BiH

U dijelu 3 dokumenta su obuhvaćeni reformski i integracioni procesi koji mogu uticati na konkurentsku poziciju BiH. Analiziran je mogući uticaj pristupanja BiH Evropskoj Uniji (odjeljak 3.1), procesa izgradnje institucija i jačanja javne uprave u BiH (odjeljak 3.2), te mogući uticaj ostalih reformskih procesa koji se provode u BiH (odjeljak 3.3).

3.1. Pristupanje Bosne i Hercegovine Evropskoj Uniji

Brzina i efikasnost vođenja procesa pristupanja BiH u EU će bitno odrediti i konkurentnost BiH. Osnovni pristupni kriteriji koje buduće zemlje članice EU moraju da zadovolje obuhvataju političku stabilnost (demokratija, vladavina prava, poštivanje ljudskih prava), funkcionalan pravni sistem (sposobnost preuzimanja obaveza članstva) i ekonomsku stabilnost²⁷. Pod ekonomskom stabilnošću, od država kandidata se očekuje da imaju tržišnu privredu koja funkcioniše, koja je sposobna da se nosi sa pritiskom konkurencije i koja je sposobna da se nosi i integriše sa tržišnim snagama EU.

Integracija u EU je jedno od rijetkih pitanja kod kojeg postoji konsenzus svih političkih snaga, a zahtjevi EU se uvažavaju, te im se u procedurama daje prioritet za rješavanje. Za očekivati je da će vlasti BiH i u narednom periodu nastaviti sa procesom integracije, pa samim tim i sa provođenjem mjera koje će jačati konkurentnost BiH privrede i njenu usaglašenost sa pristupnim kriterijima.

Jedna od obaveza zemalja koje apliciraju za članstvo odnosi se na usklađivanje domaće legislative sa zahtjevima *acquis communautaire*. Pretpostavlja se da će ovo otkloniti ili reducirati zapreke i prepreke za investitore, te da će na taj način BiH biti privlačnija za strane investitore, a pozicija BiH izvoznika olakšana. Dodatna dimenzija jačanja BiH konkurentnosti kroz EU integracije odnosi se na korištenje predpristupnih sredstava, kroz koje BiH jača postojeće i gradi nove institucije. Osim institucionalne izgradnje, vjeruje se da će veliki uticaj imati i mogućnost razmjene studenata i školovanja kadrova koji su BiH potrebni u zemljama EU.

BiH je potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU (i privremenog sporazuma koji je na snazi) preuzela niz obaveza čije će ispunjavanje uticati na njenu konkurentnost. Konkretno oblasti za koje se očekuje da će poboljšati konkurentsku poziciju BiH uključuju:

---

²⁷ Pristupni kriteriji su poznati i kao tzv. „Kopenhagenski kriteriji“. Definisani su i usvojeni još 1993. godine, i važili su za sve zemlje nove članice.

- Poboljšanje pravosuđa – BiH se obavezala na razvoj nepristrasnog, nezavisnog, efikasnog i odgovornog pravosuđa u skladu sa evropskim standardima. Također se očekuje i provedba Strategije za reformu sektora pravde, povećanje nezavisnosti i efikasnosti pravosuđa, te smanjenje broja neriješenih predmeta;
- Borba protiv korupcije – od BiH se očekuje uspostava pouzdanog mehanizma praćenja istražnih radnji i procesuiranja predmeta korupcije na visokom nivou;
- Efikasno provođenje ekonomske i fiskalne politike;
- Funkcionalno tržište rada i institucije na tržištu rada;
- Potpuno provođenje procesa privatizacije (u skladu sa planovima vlada na svim nivoima);
- Poboljšanja poslovnog okruženja koje će omogućiti vladavinu prava, reducirati korupciju i dovesti do pouzdane provedbe ugovora;
- Poboljšanje funkcionisanja tržišnih mehanizama kroz smanjenje uloge države i efikasniju alokaciju resursa;
- Poboljšanje uslova za domaće i strane investitore kroz ulaganja BiH u infrastrukturu i adaptaciju zakonskih propisa;
- Usvajanje zakona o državnoj pomoći i na ovaj način smanjenje državnog uticaja na konkurentnost²⁸;
- Omogućavanje potpuno slobodnog protoka ljudi, roba i kapitala;
- Izmjene postojećih (usklađivanje sa *acquisom*) i usvajanje novih propisa u području standardizacije, akreditacije, ocjenjivanja usklađenosti, mjeriteljstva, nadzora nad tržištem i zaštite potrošača. Osim propisa, od BiH se očekuje da ojača postojeće institucionalne kapacitete (Institut za standardizaciju Bosne i Hercegovine, Institut za akreditaciju Bosne i Hercegovine, Državni Institut za mjeriteljstvo, Agencija za nadzor nad tržištem, Državna Agencija za lijekove i medicinska sredstva, Ured ombudsmana za zaštitu potrošača, Agencija za sigurnost hrane itd.) i uspostavi strukture za koordinaciju između nadležnih institucija;
- Potpuna provedba usvojenih propisa u oblasti prava intelektualnog, industrijskog i trgovačkog vlasništva;
- Usklađivanje zakonodavstva koje se odnosi na saobraćaj, te unaprijeđenje transportne infrastrukture.

Međutim, napredak BiH u procesima integracija je spor, a BiH je već prekršila niz obaveza koje je preuzela. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između BiH i EU su ratifikovale sve zemlje članice EU, ali on još uvijek nije stupio na snagu. Umjesto njega na snazi je privremeni sporazum, koji je BiH prekršila, te je ocjena EU da se i u dijelu koji se provodi - provodi neujednačeno²⁹. BiH krši privremeni sporazum zbog neusklađivanja sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i sa pravilima o državnoj pomoći, a ne provode se ni mjere zaštite domaćeg tržišta na koje se BiH obavezala.

²⁸ BiH je ovu obavezu preuzela prema Članu 36. Privremenog sporazuma, a ovaj uslov je, uz neprovođenje Odluke „Sejdić - Finci“ (izmjene ustava i usklađivanja sa EU standardima o manjinama) razlog za blokadu procesa.

²⁹ Bosnia and Herzegovina 2010 Progress Report, Delegation of the European Commission, 2011.

Osim toga, izvještaji o napredovanju BiH po pitanju jačanja BiH i prilagođavanja zahtjevima pristupnih procesa EU pokazuju da BiH u periodu od potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU (2008. godine) nije napravila velike iskorake³⁰. Izvještaji o napredovanju BiH u procesima EU integracija prate napredak BiH u ispunjavanju uslova koji su postavljeni, a vezani su na postojanje funkcionalne tržišne ekonomije i mogućnosti da se BiH nosi sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u EU. Takođe se prati i ispunjavanje EU standarda po specifičnim oblastima (domaće tržište; sektorske politike; te pravda, sloboda i sigurnost). Ispunjavanjem postavljenih zahtjeva, BiH ekonomija će jačati i na internom i na eksternom polju, što će ojačati i konkurentsku poziciju BiH.

3.2. Institucionalna izgradnja i jačanje javne uprave u BiH

Proces institucionalne izgradnje i jačanja javne uprave u BiH je počeo još 1992. godine, nakon proglašavanja nezavisnosti BiH. Nastavljen je nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma, a proces je doživio najveći zamah u periodu od 2002. do 2007. godine, kada je u BiH uspostavljeno preko 40 institucija, od kojih je veliki dio osnovan kao direktna intervencija na zahtjeve koji se tiču konkurentnosti i promocije izvoza (kao što su npr. Institut za standardizaciju BiH, Izvozno vijeće BiH, Agencija za sigurnost hrane BiH, Kancelarija za veterinarstvo BiH itd).

Od 2007. godine procesi izgradnje institucija su zaustavljeni, najvećim dijelom iz političkih razloga, a dijelom i zbog efekata svjetske ekonomske krize, kao i kontrakcije javnih budžeta. Dio uspostavljenih institucija je napravio značajne pomake u svojim oblastima, dok je za dio institucija za sam proces uspostave (imenovanja uprave i pokretanje aktivnosti) bilo potrebno i nekoliko godina, pa se direktni efekti na konkurentnost, osim u slučajevima ispunjavanja međunarodnih obaveza i otklanjanja prepreka, teško mogu procjenjivati.

Osnovni cilj reforme javne uprave je uspostavljanje profesionalne, odgovorne, transparentne i efikasne državne službe, zasnovane na zaslugama i stručnosti. Proces reforme javne uprave vodi Ured koordinatora za reformu javne uprave. Osnovna platforma za reformu je Strategija reforme javne uprave i Akcioni plan reforme javne uprave. Ured koordinatora na državnom nivou ima slabu izvršnu funkciju, te kao takav nije u mogućnosti uticati na ubrzanje provođenja reformskih mjera. Osim toga, Ured se često susreće sa nedostatkom političke podrške, posebno kod

---

³⁰ Izvori: Bosnia and Herzegovina 2007 Progress Report, Delegation of the European Commission, 2008; Bosnia and Herzegovina 2008 Progress Report, Delegation of the European Commission, 2009; Bosnia and Herzegovina 2009 Progress Report, Delegation of the European Commission, 2010; Bosnia and Herzegovina 2010 Progress Report, Delegation of the European Commission, 2011. Posebno slaba ocjena progressa BiH data je u izvještajima za 2010. i 2011. godinu.

provođenja mjera racionalizacije i mjerenja učinka zaposlenih u javnoj upravi.

Agencija za javnu službu BiH, u koju su uložena velika donatorska i državna sredstva je bitno potkopana osnivanjem entiteskih, a moguće je i osnivanje kantonalnih agencija u FBiH u 2012. godini. Na ovaj način se sistem javne službe dodatno fragmentira i čini neefikasnim.

3.3. Ostali reformski procesi

Osim procesa navedenih iznad, vjeruje se da će i procesi reforme obrazovnog sistema, tržišta rada, te liberalizacija kretanja kroz ukidanje viznog režima, olakšavanje protoka ljudi, roba i kapitala bitno uticati na poboljšanje konkurentnosti BiH.

Proces reforme obrazovnog sistema je kao jedan od pravaca djelovanja identifikovao povezivanje sa tržištem rada i veći stepen prilagođavanja „proizvodnje“ obrazovnih profila potrebama tržišta rada i razvoja BiH. Takođe će se raditi na ojačavanju sistema cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih osoba, što bi trebalo doprinijeti povećanju ljudskog kapitala (*human capital*) u BiH.

Reforma tržišta rada, osim povezivanja sa obrazovnim sistemom na način kako je to objašnjeno iznad, sa sobom donosi razdvajanje aktivnih i pasivnih tražilaca zaposlenja, veći stepen povezanosti sa poslodavcima i bolje usluge institucija (zavoda) za zapošljavanje. Očekuje se da će provođenje ovih mjera rezultirati povećanjem zaposlenosti i većim ukupnim društvenim proizvodom.

Dodatni doprinos se očekuje i od ukidanja viznog režima, koji je doveo do olakšavanja protoka ljudi, roba i kapitala. Veća mogućnost pristupa i kontakta BiH preduzeća i poslovnih ljudi, kao i povećan saobraćaj, doprinosi napretku i poboljšanju. U kombinaciji sa privlačenjem nedostajućih kadrova iz inostranstva i obrazovanjem domaćih kadrova izvan BiH, vjeruje se da će na ovaj način biti smanjen tehnološki jaz, te da će i ovo uticati na poboljšanje konkurentnosti BiH.

4. Zaključci i preporuke

Ključni problemi i izazovi vezani koji su identifikovani u sklopu istraživanja prilikom pripreme ovog izvještaja su:

- Ekonomija BiH bilježi opravak i visoke stope rasta, ali na relativno nisku osnovicu. Nezaposlenost u BiH je velika sa tendencijom povećanja usljed efekata svjetske ekonomske krize. Učešće javnog sektora u ekonomiji je visoko, a BiH se u posljednje dvije godine suočava sa deficitom.
- Izvoz roba iz BiH raste, što dovodi do smanjenja vanjskotrgovinskog deficita, ali je on još uvijek visok (oko 30% BDP, ili 52% pokrivenosti uvoza izvozom). U strukturi izvoza iz BiH dominiraju bazni metali i njihovi proizvodi (22.7% ukupnog izvoza), dijelovi za auto industriju (9.8%), namještaj (9.6%), hemijski proizvodi (6.9%), te električna energija i mineralna goriva.
- Smanjenje trgovinskog deficita i rast BiH izvoza je jedna od temeljnih odrednica ekonomske i vanjske politike BiH, te ovom pitanju vlade na svim nivoima daju nominalno visok rang prioriteta. Međutim, konkretne mjere na provođenju politika i aktivnosti nisu usklađene sa ovim strateškim ciljem, a ukupni budžeti izdvojeni za ovu svrhu ne pokazuju da je ovom cilju dodijeljen toliko visok rang prioriteta.
- Pozicija BiH u relevantnim rangiranjima i izvještajima o konkurentnosti, kao što su izvještaji Svjetskog ekonomskog foruma (WEF) ili Svjetske banke (WB), je loša – BiH se nalazi na začelju svih lista. Prema Izvještaju o globalnoj konkurentnosti WEF, BiH je među 139 rangiranih ekonomija je na 100. mjestu po opštoj konkurentnosti, a prema rangiranju WB, BiH je na 125. mjestu od 183 rangirane ekonomije po lakoći obavljanja poslovne aktivnosti.
- Loša konkurentna pozicija BiH zbog je posljedica neefikasnosti javne vlasti, zastoja u provođenju reformskih procesa i sporog ekonomskog prilagođavanja. BiH nije privlačna destinacija za strane investitore.
- Nefunkcionisanje postojećih i spora uspostava novih i planiranih institucija otežava i/ili onemogućava rast BiH izvoza. Osim prepreka prouzrokovanih neefikasnošću javnog sektora, BiH preduzeća imaju lošu konkurentnu poziciju zbog slabog pristupa novim tehnologijama i nedostatka kadrova za određene specijalističke oblasti.

Preporuke za adresiranje ovih problema i jačanje konkurentne pozicije BiH kao zemlje i BiH preduzeća su:

- **Preporuka 1:** Ubrzati provođenje obaveza koje je BiH preuzela potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU;
- **Preporuka 2:** Podržati konkurentnost BiH kroz jačanje pozicije izvozno konkurentnih preduzeća;
- **Preporuka 3:** Stvoriti uslove za privlačenje stranih investicija i na taj način olakšati transfer novih tehnologija;

- **Preporuka 4:** Povećati ulaganja u obrazovanje, istraživanje i razvoj.

Preporuka 1: Ubrzati provođenje obaveza koje je BiH preuzela potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU

Neophodno je što prije ubrzati provođenje obaveza koje je BiH preuzela potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU. Ova preporuka se prije svega odnosi na usvajanje novih i adaptaciju postojećih propisa koji se odnose na konkurentnost (vidjeti 3.1.) te jačanje javne uprave (vidjeti 3.2). Ubrzanje procesa i ispunjavanje BiH obaveza će direktno poboljšati konkurentnost BiH kroz efikasniju javnu upravu i sudstvo, propise koji regulišu slobodan protok ljudi, roba i kapitala, štite domaće i strane investitore i omogućavaju funkcionisanje tržišta.

Preporuka 2: Podržati konkurentnost BiH kroz jačanje pozicije izvozno konkurentnih preduzeća

U oblasti jačanja konkurentnosti BiH koje su u nadležnosti javnih i regulatornih institucija postoje jasne smjernice (kao što su npr. potrebne laboratorije, zakonski propisi i standardi), koje su identifikovane u međunarodnim analizama i poređenjima. Osim djelovanja u regulatornom okruženju, BiH mora ojačati i privatni sektor kroz direktnu državnu intervenciju. Izvozno konkurentna preduzeća je potrebno ojačati poticajima, poreskim olakšicama i finansijskom podrškom izvoznim poslovima (garancijama i kreditiranjem izvoznih poslova). Iako je ovakav pristup do sada opstruiran (uglavnom iz „ideoloških“ razloga) od strane ekonomskih savjetnika finansiranih najvećim dijelom od međunarodne zajednice, ne treba zaboraviti da je većina globalnih korporacija postala „velika“ prvo na lokalnom tržištu, te da je bila barem određeno vrijeme zaštićena uvoznim barijerama i carinama. Ovo naravno u BiH nije moguće zbog CEFTA i drugih trgovinskih sporazuma, ali je moguće podržati razvoj izvoznih preduzeća na način kako to čine zemlje u okruženju (finansiranje izvoznih poslova kroz razvojne banke i fondove, poreske olakšice i sl.).

Preporuka 3: Stvoriti uslove za privlačenje stranih investicija i na taj način olakšati transfer novih tehnologija

Transfer novih tehnologija jedna je od glavnih konkurentskih prilika za BiH. Zbog ograničenih sredstava koje BiH ima na raspolaganju za istraživanje i razvoj novih tehnologija, najbrži razvojni put je transfer novih tehnologija kroz privlačenje direktnih stranih ulaganja. BiH je do sada ostvarila vrlo skromne rezultate po pitanju privlačenja stranih investicija, pa je na ovom polju potrebno napraviti velike iskorake. „Mapa puta“ je navedena u svim značajnijim međunarodnim izvještajima, kao i u analizama atraktivnosti BiH za ulaganje i pokretanje poslovnog poduhvata. BiH mora stvoriti okruženje

koje je maksimalno atraktivno za strane investitore, te usmjeriti sve raspoložive resurse u stvaranje povoljnog ambijenta za razvoj poslovnog sektora u BiH.

Preporuka 4: Povećati ulaganja u obrazovanje, istraživanje i razvoj

Tehnološki jaz i nedostatak obrazovnih profila i specijalističkih znanja, koji mogu uticati na konkurentnost, potrebno je otkloniti intervencijama u obrazovnom sistema. Preporučuje se nastavak i ubrzanje reformi obrazovnog sistema koje vode ka ispunjenju ovog cilja, te uspostava i finansiranje fonda za istraživanje i razvoj i fonda za stipendiranje deficitarnih obrazovnih profila i specijalizanata. Ova dva fonda bi trebala biti osnovana (i finansirana) u saradnji javnog i privatnog sektora, te bi trebala direktno adresirati potrebe preduzeća iz privatnog sektora sa najvećim izvoznim i konkurentskim potencijalom.

Reference i izvori podataka

Bosna i Hercegovina – Ekonomski trendovi – Godišnji izvještaj za 2010. godinu, Direkcija za ekonomsko planiranje, 2011

Global Competitiveness Report 2009-2010, World Economic Forum, 2010

Global Competitiveness Report 2010-2011, World Economic Forum, 2011

Doing Business 2011 – Bosnia and Herzegovina – Comparing Regulations in 183 Economies, World Bank, 2011

Global Enabling Trade Report, World Economic Forum, 2009

Global Enabling Trade Report, World Economic Forum, 2010

EU SME Charter Report on BiH, 2008

„Investment Reform Index 2010“, OECD, 2010

„Investment Reform Index 2009 – Dimension Human Capital Development“, OECD, 2009

Bosnia and Herzegovina 2007 Progress Report, Delegation of the European Commission, 2008

Bosnia and Herzegovina 2008 Progress Report, Delegation of the European Commission, 2009

Bosnia and Herzegovina 2009 Progress Report, Delegation of the European Commission, 2010

Bosnia and Herzegovina 2010 Progress Report, Delegation of the European Commission, 2011

Revidirana srednjeročna razvojna strategija BiH 2004-2009 sa akcionim planom, Vijeće Ministara BiH, 2006

Razvojna strategija BiH 2010-2015, Vijeće Ministara BiH, 2010

Strategija razvoja trgovine RS do 2015. godine, Ministarstvo trgovine i turizma RS, 2010

Strategija promocije izvoza 2010-2012, Ministarstvo trgovine i turizma RS, 2010

Strateški pravci razvoja vanjske trgovine i podrške izvozu, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, 2005

Analiza vanjske trgovine i prijedlog mjera za smanjenje vanjskotrgovinskog deficita Bosne i Hercegovine, Vanjskotrgovinska komora BiH, 2007

Analiza vanjskotrgovinske razmjene Bosne i Hercegovine za 2010. godinu, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, 2010

BiH Surprising Export Performance – Will It Last?, World Bank, 2010

EU SME Charter Report on BiH, 2008

BiH Investment Climate Assessment, World Bank, 2010

UNCTAD World Investment Report 2011, UNCTAD, 2011

Web-stranice

www.eurostat.org

www.mvteo.gov.ba

www.mvp.gov.ba

www.dep.gov.ba

www.cbbh.ba

www.worldbank.org

www.bhas.ba

www.rzs.rs.ba

www.fzs.ba

www.igabih.com

www.unctad.org

Prilog 1 – Glavni ekonomski indikatori BiH 2005-2010

GLAVNI EKONOMSKI POKAZATELJI U BiH - godišnji pokazatelji

	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010. (p)
Nominalni BDP BIH (u milionima KM)	18,240	21,141	24,386	28,167	27,843	28,483
Nominalna stopa rasta (u %)	-	15.9%	15.3%	15.5%	-1.2%	2.3%
Realna stopa rasta (u %)	6.5%	9.5%	10.5%	7.3%	-2.2%	0.5%
Stanovništvo (hiljade)	3,843	3,843	3,842	3,842	3,843	3,843
BDP per capita (u KM)	4,746	5,501	6,347	7,331	7,245	7,412
Broj nezaposlenih u BIH (u hiljadama)	508	516	527	493	498	517
Prosječne neto plate u BIH (u KM)	534	575	645	752	790	798
CPI (indeks potrošačkih cijena)	-	6.1%	1.5%	7.4%	-0.4%	2.1%
Konsolidirani budžet BIH** (u % BDP)						
Prihodi	39.0%	40.6%	40.3%	24.8%	37.0%	37.1%
Rashodi	36.8%	38.0%	39.2%	23.3%	38.1%	39.8%
Saldo	2.2%	2.6%	1.1%	1.4%	-1.1%	-2.6%
Vanjski javni dug	23.8%	19.2%	15.9%	14.6%	18.3%	21.5%
Novac i krediti** (u % BDP)						
Novac u širem smislu (M2)	37.8%	38.9%	42.5%	44.1%	46.4%	48.7%
Kreditiranje privatnog sektora ⁽¹⁾	19.4%	21.2%	24.0%	24.4%	23.0%	22.4%
Platni bilans**						
Saldo tekućeg računa u milionima KM	-2,934	-1,493	-2,328,5	-3,557.7	-1,642.8	-1,552.9
U % BDP-a	-16.1%	-7.1%	-9.5%	-12.6%	-5.9%	-5.5%
Trgovinski bilans**						
Izvoz roba i usluga (u milionima KM)	5,590	7,058	8,123.2	9,090.0	7,672.0	9,191.3
(stopa rasta u %)	20.4%	26.3%	15.1%	11.9%	-15.6%	19.8%
Uvoz roba i usluga (u milionima KM)	12,467	12,672	14,973.7	17,264.9	13,260.5	14,475.1
(stopa rasta u %)	11.8%	1.6%	18.2%	15.3%	-23.2%	9.2%
Bilans roba i usluga (u % BDP-a)	-37.7%	-26.6%	-28.1%	-29.0%	-20.1%	-18.6%
Bruto devizne rezerve**						
U milionima KM	3,458.7	4,469.3	5,585.4	6,603.4	6,212.1	6,457.7
U mjesecima uvoza roba i usluga	4.3	5.4	5.5	4.3	5.6	5.2
Servisiranje vanjskog javnog duga***						
U milionima KM	230	270	239	152.91	245.88	300.88
U % izvoza roba i usluga	4.1%	3.8%	2.9%	1.7%	3.2%	3.3%

(p) - projekcija DEP-a

(1) Prema Centralnoj banci BiH privatni sektor obuhvata kućanstva, nebankarske finansijske institucije i ostalo.

Izvor: Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, BiH Ekonomski trendovi - Godišnji izvještaj, 2011

Prilog 2 – Podaci o vanjskoj trgovini BiH

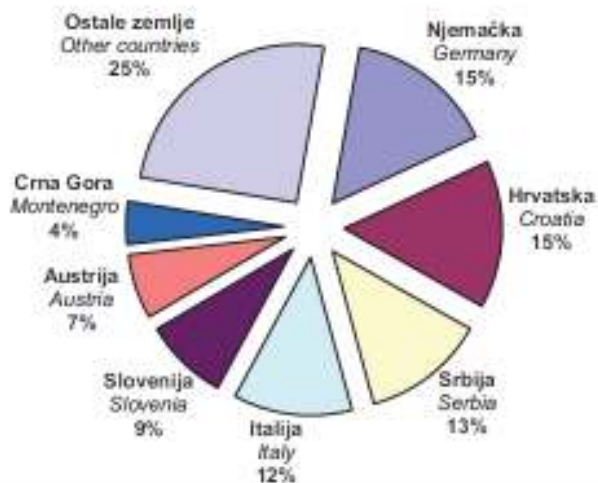
u tisućama KM
in thousands of KM

Godina Year	Obujam robne razmjene Turnover of goods	Izvoz Export	Uvoz Import	Saldo Trade balance	Stopa pokrivenosti uvoza izvozom Export/Import ratio %
2003.	10.793.419	2.428.235	8.365.184	-5.936.949	29,0
2004.	12.435.732	3.012.762	9.422.970	-6.410.208	32,0
2005.	14.963.997	3.783.199	11.180.798	-7.397.599	33,8
2006.	16.553.081	5.164.296	11.388.785	-6.224.489	45,3
2007.	19.834.826	5.936.584	13.898.242	-7.961.658	42,7
2008.	23.004.206	6.711.690	16.292.516	-9.580.826	41,2
2009.	17.886.378	5.531.199	12.355.179	-6.823.980	44,8
2010.	20.711.741	7.095.503	13.616.238	-6.520.735	52,1

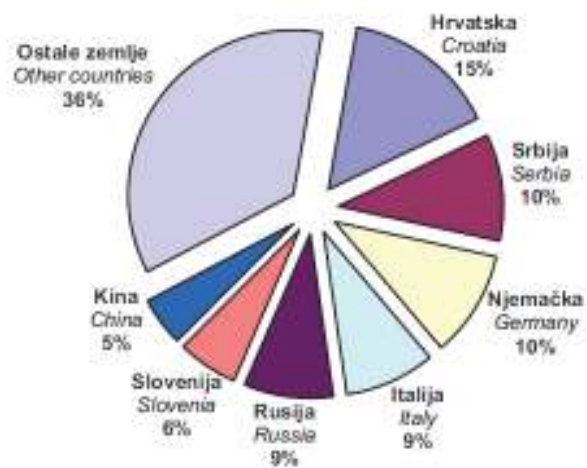
Šifra procedure Code of procedure	Naziv statističke procedure Title of statistical procedure	u tisućama KM in thousands of KM	Učešće u postotcima,% Share in percent,%
	UKUPAN IZVOZ TOTAL EXPORT	7.095.503	100,0
1	Redoviti izvoz Normal export	4.094.836	57,7
2	Izvoz nakon unutarnje obrade Export after inward processing	2.992.046	42,2
3	Izvoz na vanjsku obradu Export for outward processing	8.620	0,1
	UKUPAN UVOZ TOTAL IMPORT	13.616.238	100,0
1	Redoviti uvoz Normal import	11.793.944	86,6
2	Uvoz na unutarnju obradu Import for inward processing	1.809.426	13,3
3	Uvoz nakon vanjske obrade Import after outward processing	12.868	0,1

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Bilten Vanjska Trgovina, 2011

2.14.1. Izvoz BiH u 2010. po glavnim trgovinskim partnerima
BiH export in 2010 by main trading partners

2.14.2. Uvoz BiH u 2010. po glavnim trgovinskim partnerima
BiH import in 2010 by main trading partners

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Bilten Vanjska Trgovina, 2011